

УДК 378.134

Вікторія СИНІШИНА,

м. Ужгород, Україна,

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-7993-1638>

Вікторія САВІЦЬКА,

м. Тернопіль, Україна,

ORCID:<https://orcid.org/0000-0002-9438-1734>

ІНТЕГРАТИВНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ: ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті окреслено актуальність психолого-педагогічних аспектів формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Обґрунтовано, що в сучасних умовах інтегративність як принцип розвитку суспільства, науки, виробництва, освіти, що забезпечує міждисциплінарну комплексність, узагальненість, ущільненість знань, методів і засобів пізнання, а також як новоутворення в освітніх структурах, зумовлює потребу формування у майбутніх фахівців інтегративної компетентності. У межах статті інтегративну компетентність розглянуто з позицій психофізіологічного, діяльнісного, особистісного, особистісно-функціонального підходів. Метою статті є визначення змісту та особливостей формування інтегративної компетентності на основі аналізу психолого-педагогічних аспектів процесу підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти. Визначено психолого-педагогічні аспекти формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців, реалізацію яких доцільно здійснювати у таких напрямках: функціонально-цільового, проблемно-пізнавального, процесуально-методичного та інтегративно-результативного.

Обґрунтовано, що формуванню інтегративної компетентності майбутніх фахівців сприяє використання деяких видів проектної діяльності студентів (імітаційно-професійні ігрові проекти, інформаційно-аналітичні проекти, спеціалізовані практико-зорієнтовані проекти), а також на основі використання поліфункціонального інтегрованого портфоліо, кейс-комплектів, сукупності імітаційно-професійних, контекстних освітніх технологій, індивідуального поліфункціонального інтегративного кейс-комплекту фахівця. Узагальнено, що реалізація виокремлених психолого-педагогічних аспектів формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців науково-методично

© Вікторія Синишина, Вікторія Савіцька, 2022.

забезпечує міжпредметні зв'язки, змістовно-логічну єдність різних спеціальних дисциплін; взаємозв'язок теоретичних курсів навчання та різних практикумів, видів виробничої практики та квазіпрофесійної діяльності.

Подальші дослідження визначено у розвитку форм взаємодії університету і роботодавців з метою вдосконалення професійно-практичної компетентності майбутніх фахівців; розвитку самоосвітньої культури студентів в процесі оволодіння технологіями професійної діяльності; підготовці викладачів закладів вищої освіти до роботи щодо формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців різних профілів підготовки.

Ключові слова: інтегративна компетентність, психолого-педагогічні аспекти, професійна підготовка, майбутні фахівці, заклади вищої освіти.

Viktoriia SINISHINA,

Uzhhorod, Ukraine,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7993-1638>

Viktoriia SAVITSKA,

Ternopil, Ukraine,

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9438-1734>

INTEGRATIVE COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS: PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASPECTS OF FORMATION IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Annotation. The article outlines the relevance of psychological and pedagogical aspects of the formation of integrative competence of future professionals in higher education institutions. It is substantiated that in modern conditions integrativeness as a principle of development of society, science, production, education, which provides interdisciplinary complexity, generalization, the density of knowledge, methods and means of cognition, as well as a new development in educational structures, necessitates the formation of integrative competence. Within the article, integrative competence is considered from the standpoint of psychophysiological, activity, personal, personal-functional approaches. The article aims to determine the content and features of the formation of integrative competence based on the analysis of psychological and pedagogical aspects of the process of training future professionals in higher education institutions. The psychological and pedagogical aspects of the formation of integrative competence of future specialists are determined, the implementation of which should be carried out in the following areas: functional-target, problem-cognitive, procedural-methodical and integrative-effective.

It is substantiated that the formation of integrative competence of future specialists is facilitated by the use of some types of project activities of students (simulation-professional game projects, information-analytical projects, specialized practice-oriented projects), as well as the use of multifunctional integrated portfolio, case sets, contextual educational technologies, individual multifunctional integrative case set off a specialist. It is generalized that the implementation of the selected psychological and pedagogical aspects of the formation of integrative competence of future professionals scientifically and methodologically provides interdisciplinary links, content and logical unity of different special disciplines; the relationship between theoretical training courses and various workshops, types of industrial practice and quasi-professional activities.

Further research is identified in the development of forms of interaction between the university and employers to improve the professional and practical competence of future professionals; development of a self-educational culture of students in the process of mastering the technology of professional activity; training of teachers of higher education institutions to work on the formation of integrative competence of future specialists in various fields of training.

Keywords: integrative competence, psychological and pedagogical aspects, professional training, future specialists, institutions of higher education.

Постановка проблеми. Дослідження технологій підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності пов'язано із розробкою та обґрунтуванням психолого-педагогічних аспектів, які є одними з найважливіших структурних компонентів оновлення змісту освіти в сучасній теорії і методиці професійної освіти [Козловський, 2018]. Оновлення змісту вищої освіти пов'язано з усвідомленням необхідності формування у майбутніх фахівців компетентностей, значущих для сьогодення і майбутнього економіки, бізнесу, культури і суспільних відносин [Гриценко, 2021; Akhmedova, 2021; Bagry, 2020]. Однією з ключових є інтегративна компетентність, яка дає змогу фахівцеві виконувати кілька важливих функцій (оперативно-мобільну, інформаційно-комунікативну, міжкультурну тощо) [Yakymovych, Bilyk, Kushpit, 2019], необхідних для його професійної діяльності в сучасних конкурентних умовах.

Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах закладів вищої освіти стосується різноманітних питань удосконалення навчально-методичних програм, що передбачають реалізацію готовності до діяльності і становлення професійної компетентності [Куліненко, 2021; Kononenko, 2020; Meshko, Nabrusieva, Kryskov, 2021]. Інтегративна компетентність передбачає сформованість навичок і умінь, що реалізуються в процесі виконання службово-посадових обов'язків, які виконуються фахівцем у професійній діяльності [Інтегративний та компетентнісний підхід, 2017, С. 29].

Аналіз досліджень. У сучасних наукових дослідженнях окреслено такі основні підходи до вирішення проблеми формування інтегративної компетентності: психофізіологічного, діяльнісного, особистісного, особистісно-функціонального. В умовах психофізіологічного підходу інтегративна

компетентність визначається як особливий психофізіологічний стан, що виявляється в сформованості образу структури певної професійної діяльності і спрямованості свідомості на її виконання [Марущак, 2016]. У контексті функціонального підходу інтегративна компетентність трактується як прагнення і здатність майбутніх фахівців виконувати професійні функції [Бірюк, Пішун, 2020]. У межах особистісного підходу інтегративна компетентність розглядається як складне особистісне утворення, що містить комплекс взаємопов'язаних професійно значущих якостей – ідейно-моральних і професійних поглядів і переконань, професійну спрямованість психічних процесів, професійний оптимізм, здатність до адекватної самооцінки результатів своєї діяльності [Куліненко, 2021]. У контексті особистісно-функціонального підходу інтегративна компетентність трактується як комплексна якість майбутніх фахівців, що становить органічну єдність особистісних і функціональних компонентів у їхній взаємозалежності і взаємозв'язку [Плачинда, 2016].

Дослідження інтегративної компетентності майбутніх фахівців в психолого-педагогічному аспекті професійної підготовки у закладах вищої освіти має суттєве значення для теорії і методики вищої професійної освіти.

Однак у педагогічній літературі [Беньковська, 2017; Куліненко, 2021; Плачинда, 2016; Bagry, 2020; Yakymovych, Bilyk, Kushpit, 2019] практично відсутнє наукове обґрунтування формування інтегративної компетентності, у закладах вищої освіти (ЗВО) немає прийнятної інтегративної (міждисциплінарної) основи підготовки фахівців, немає задовільного комплексу навчальних інформаційних і технічних засобів, стратегій і технологій навчання, обґрунтованих психолого-педагогічних аспектів формування і діагностики інтегративної компетентності майбутніх фахівців.

Це окреслило **мету дослідження** – визначення змісту та особливостей формування інтегративної компетентності на основі аналізу психолого-педагогічних аспектів процесу підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності у закладах вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Розробка й обґрунтування психолого-педагогічних аспектів формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців у закладах вищої освіти базується на:

- сучасних вимогах, що висуваються до підготовки майбутніх фахівців;
- суперечностях, що існують в системі підготовки фахівців у ЗВО України;
- специфіці викладання циклу спеціальних дисциплін у закладах вищої освіти, в яких здійснюється підготовка фахівців до професійної діяльності;
- особливостях технологій навчання майбутніх фахівців, які готуються до професійної діяльності.

У традиційній системі підготовки майбутніх фахівців навчальні курси і технології навчання вводяться у відриві від реального виробничого процесу. Вони не відображають комплекс інтегративних обов'язків, які випускники повинні виконувати після закінчення навчання у закладах вищої освіти [Беньковська,

2017, С. 109]. Як правило, невисокий рівень теоретичної та практичної підготовки випускників не дозволяє їм обіймати вакансії в структурі сучасних компаній, брати участь у конкурентній боротьбі за провідні позиції в них. Крім того, відсутня достатня організаційна база, що дозволяє інтегрувати зв'язку між випускними кафедрами закладів вищої освіти і базовими підприємствами, установами, організаціями певної професійної сфери[Rodríguez-Gómez, Garde-Sánchez, Arco-Castro, López-Pérez, 2020]. У зв'язку з цим виникає потреба в з'ясуванні місця та ролі психолого-педагогічних аспектів у цілісній структурі освітнього процесу професійної підготовки майбутніх фахівців.

З огляду на це, доцільно визначити психолого-педагогічні аспекти формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців:

- наповнення циклу дисциплін, що вивчаються в межах професійної підготовки, науковими і практичними компонентами, спрямованими на формування професійних мотивів, інтересів, потреб і цілей майбутньої професійної діяльності;

- раціональний і науково обґрунтований відбір необхідної і достатньої навчальної інформації, її оперативне оновлення з метою формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців;

- розробка і впровадження інтегративних навчальних дисциплін (наприклад, «Формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців»);

- внесення змін до інтегрованого змісту мультимедійних програм для досягнення значущих навчальних результатів у межах теоретичної та практичної підготовки;

- визначення обсягу інтегративних знань, умінь і способів їхнього виконання в поліфункціональних ситуаціях та ефективності застосування.

У межах професійної підготовки реалізацію психолого-педагогічних аспектів формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців доцільно здійснювати у таких напрямках: функціонально-цільового (задачно-цільові установки поліфункціональної професійно-інтегративної підготовки майбутніх фахівців), проблемно-пізнавального (послідовне формування поліфункціонального інтегрованого портфоліо, кейс-комплектів майбутніх фахівців у процесі освоєння практико-орієнтованого змісту дисциплін галузевого та університетського компонентів навчального плану, елективних і факультативних курсів), процесуально-методичного (сукупність проєктних, імітаційно-професійних, контекстних освітніх технологій; нагромадження досвіду та виявів різних компетентностей майбутніх фахівців у період квазіпрофесійної діяльності та виробничої практики; розвиток форм науково-дослідницької діяльності в професійній діяльності), інтегративно-результативного (наявність у випускника індивідуального поліфункціонального інтегративного кейс-комплекту фахівця).

Формуванню інтегративної компетентності майбутніх фахівців у ЗВО сприяє використання деяких видів проєктної діяльності студентів, зокрема: імітаційно-професійні ігрові проєкти (студенти в групах розробляють зміст і

сценарій проведення ділової гри, яка передбачає розподіл ролей – суб'єктів різних видів особистісно-ділової взаємодії, вирішення в межах гри конкретного професійного завдання, обґрунтування професійно-доцільних дій фахівця); інформаційно-аналітичні проєкти (студенти освоюють різні методи отримання багатоаспектної професійно-значущої інформації та способи її обробки: аналіз правових і фінансово-економічних документів в професійній сфері, комп'ютерних баз даних, науково-методичних, монографічних літературних джерел, інтерв'ю з фахівцями-практиками, аналіз матеріалів спеціальних професійних журналів); спеціалізовані практико зорієнтовані проєкти (обґрунтування та розробка плану реалізації конкретного проєкту).

Значущим є й використання сучасних інформаційних технологій та мультимедійних програм, оскільки їхні технічні можливості забезпечують зворотний зв'язок між комп'ютерною програмою і студентами. Мультимедійна середовище є своєрідним повноцінним «партнером» діалогу, у межах якого навчальна інформація набуває різного вигляду (інтерактивні текстові посилання, формули, ілюстрації технологічних процесів). Різноманітні технічні можливості мультимедійних програм дають змогу майбутнім фахівцям самостійно моделювати освітній і виробничий процес з опорою на власні психологічні особливості, що вносить ігровий момент у навчання і підвищує мотивацію до нього. Фіксований алгоритм структури навчального матеріалу, поданий за допомогою мультимедійної програми, спрямовує студентів на вирішення навчально-професійних завдань і тим самим на досягнення мети навчання.

Також припускаємо, що якість втручання в професійну освіту покращується на основі використання поліфункціонального інтегрованого портфоліо, кейс-комплектів, сукупності проєктних, імітаційно-професійних, контекстних освітніх технологій, індивідуального поліфункціонального інтегративного кейс-комплекту фахівця. Це пов'язано з тим фактом [Yakymovych, Biluk, Kushpit, 2019], що студенти краще працюють в ситуаціях, наближених до фахової діяльності на основі засвоєної теоретичної інформації і сформованості практичних навичок, що є основою для оцінення готовності випускників до професійної діяльності.

У сучасних умовах актуалізується змістовне наповнення університетського компоненту навчального плану на основі професійно-прикладного підходу з метою стимулювання оволодіння студентами системою компетентностей з урахуванням специфіки та варіативності професійної діяльності майбутніх фахівців, актуальних і перспективних потреб ринку. Це підтверджується й дослідженнями Л. Куліненко [Куліненко, 2021, С. 159], в яких продемонстровано значущість практико зорієнтованої інтегративної освіти майбутніх фахівців на основі міждисциплінарних зв'язків спеціальних дисциплін на основі виявлення та наукового осмислення типових ситуацій професійної діяльності майбутніх фахівців. Тому здійснене дослідження дає нове розуміння психолого-педагогічних аспектів формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців у межах традиційної професійної підготовки та із залученням роботодавців.

Дискусійними залишаються питання, пов'язані з пошуком оптимального поєднання психолого-педагогічних аспектів з цифровими технологіями і ресурсами: мережева освіта зараз сприймається як альтернатива традиційній освіті; вона дозволяє здобути диплом дистанційно, іноді без належного рівня інтегративної готовності. Це негативно впливає на якість підготовки майбутніх фахівців до професійної діяльності. Необхідним є розумне поєднання особистісного, дистанційного і професійного спілкування, а це вимагає більш широкого педагогічного дослідження.

Висновки. У сучасних умовах особливе значення надається такому поняттю як інтегративність фахівця, що передбачає його вміння застосовувати обмежений обсяг професійно зорієнтованих знань на необмеженій безлічі проблем у різних сферах людської життєдіяльності та забезпечення подальшої мобільності кваліфікації. На сучасному етапі розвитку людських ресурсів необхідно, щоб система професійної освіти забезпечувала майбутніх фахівців таким набором знань, умінь, навичок, компетентностей, який уможливить істотну зміну змісту своєї професійної діяльності.

Таким чином, реалізація виокремлених психолого-педагогічних аспектів формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців науково-методично забезпечує міжпредметні зв'язки, змістовно-логічну єдність різних спеціальних дисциплін; взаємозв'язок теоретичних курсів навчання та різних практикумів, видів виробничої практики та квазіпрофесійної діяльності. Розглянуті аспекти забезпечують освоєння студентами системи практичних технологій професійної діяльності: технології правового забезпечення життєдіяльності різноманітних підприємств, установ, організацій; технології інформаційного і телекомунікаційного забезпечення професійної діяльності; технології маркетингу і моніторингу.

Подальші дослідження вбачаємо у розвитку форм взаємодії університету та роботодавців з метою вдосконалення професійно-практичної компетентності майбутніх фахівців; розвитку самоосвітньої культури студентів у процесі оволодіння технологіями професійної діяльності; підготовці викладачів закладів вищої освіти до роботи з формування інтегративної компетентності майбутніх фахівців різних профілів підготовки.

Список літератури

1. Беньковська Н. Б. Міждисциплінарна інтеграція фахових дисциплін у процесі підготовки майбутніх фахівців соціономічного профілю. *Наука і освіта*. 2017. Вип. 5. С. 108–112.
2. Бірюк Л. Я., Пішун С. Г. Інтегративний підхід до професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка: педагогічні науки*. 2020. Вип. 1 (42). С. 19–28.
3. Гриценко І. Модель розвитку підприємницької компетентності майбутніх фахівців у процесі проєктної діяльності. *Вісник Черкаського*

- національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія: Педагогічні науки. 2021. Вип. 3. С. 141–148.
4. Інтегративний та компетентнісний підхід до викладання предметів. *Методичний альманах / За ред. С. О. Плясецької. Таврійськ, 2017. 109 с.*
  5. Козловський Ю. М. Інтеграційні процеси в професійній освіті: методологія, теорія, методики: монографія. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2018. 420 с.
  6. Куліненко Л. Б. Інтегративна природа фахової компетентності педагогів в контексті модернізації змісту освіти. *Scientific community: interdisciplinary research*. 2021. Вип. 72. С. 158–167.
  7. Марущак О. М. Поняття компетентності у педагогічній діяльності. *Креативна педагогіка*. 2016. Вип. 11. С. 97–108.
  8. Плачинда Т. Інтегративний підхід під час професійної підготовки майбутніх фахівців. *Людинознавчі студії. Педагогіка*. 2016. Вип. 3. С. 190–198.
  9. Akhmedova N. M. Social pedagogical opportunities for increasing the professional training of future teacher son the basis of an integration approach. *Central Asian Journal of Education*. 2021. Vol. 6 (1). Article 4.
  10. Bagry A. Forming of professional competence of future specialists of technical specialities on the basis of integrative approach. *Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences*. 2020. Vol. 7. P. 166–172.
  11. Kononenko I. Formation of professional competence of future specialists in philology during the end-to-end practice. *Professional Education: Methodology, Theory and Technologies*. 2020. Vol. 11. P. 82–95.
  12. Meshko H. M., Habrusieva N. V., Kryskov A. A. Research of professional responsibility of students of technical specialities by means of information and communication technologies. *Journal of Physics: Conference Series*. 2021. Vol. 1840. doi:10.1088/1742-6596/1840/1/012058
  13. Rodríguez-Gómez S., Garde-Sánchez R., Arco-Castro M. L., López-Pérez M. V. Does the use of social media tools in classrooms increase student commitment to corporate social responsibility? *Frontiers in Psychology*. 2020. Vol. 11. P. 36–90.
  14. Yakymovych T. D., Bilyk O. S., Kushpit U. V. Integrated approach to methods of preparation of teachers in conditions of mutual education. *Балкансконаучнообозрение*. 2019. № 2 (4). С. 73–75.

References

1. Benkovska N. B. Mizhdystsyplinarna intehratsiia fakhovykh dystsyplin u protsesi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv sotsionomichnoho profilii [Interdisciplinary integration of professional disciplines in the process of training future sociologists]. *Nauka i osvita*. 2017. Vyp. 5. pp. 108–112. (In Ukrainian).

2. Biriuk L. Ya., Pishun S. H. *Intehratyvnyy pidkhdid do profesiynoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv pochatkovoї osvity [An integrative approach to the training of future primary school teachers]. Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka: pedahohichni nauky. 2020. Vyp. 1 (42). pp. 19–28. (In Ukrainian).*
3. Hrytsenok I. *Model rozvytku pidpriemnytskoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv u protsesi proiektnoi diialnosti [Model of development of entrepreneurial competence of future specialist in the process of project activity]. Visnyk Cherkaskoho natsionalnoho universytetu imeni Bohdana Khmelnytskoho. Serii: Pedahohichni nauky. 2021. Vyp. 3. pp. 141–148. (In Ukrainian).*
4. *Intehratyvnyi ta kompetentnisnyi pidkhdid do vykladannia predmetiv. Metodychnyi almanakh [Integrative and competency based approach to teaching subjects. Methodical almanac] / Zared. S. O. Pliasetskoi. Tavriisk, 2017. 109 p. (In Ukrainian).*
5. Kozlovskiy Yu. M. *Intehratsiini protsesy v profesiinii osviti: metodolohiia, teoriia, metodyky: monohrafiia [Integration processes in vocational education: methodology, theory, techniques: monograph]. Lviv: Vydavnytstvo Lvivskoi politekhniki, 2018. 420 p. (In Ukrainian).*
6. Kulinenko L. B. *Intehratyvna pryroda fakhovoi kompetentnosti pedahohiv v konteksti modernizatsii zmistu osvity [The integrative nature of professional competence of teachers in the context of modernization of educational content]. Scientific community: interdisciplinary research. 2021. Vyp. 72. pp. 158–167. (In Ukrainian).*
7. Marushchak O. M. *Poniattia kompetentnosti u pedahohichnii diialnosti [The concept of competence in teaching]. Kreatyvna pedahohika. 2016. Vyp. 11. pp. 97–108. (In Ukrainian).*
8. Plachynda T. *Intehratyvnyi pidkhdid pid chas profesiynoi pidhotovky maibutnikh fakhivtsiv [An integrative approach in the training of future professionals]. Liudynoznavchi studii. Pedahohika. 2016. Vyp. 3. pp. 190–198. (In Ukrainian).*
9. Akhmedova N. M. *Social pedagogical opportunities for increasing the professional training of future teachers on the basis of an integration approach. Central Asian Journal of Education. 2021. Vol. 6 (1). Article 4.*
10. Bagry A. *Forming of professional competence of future specialists of technical specialties on the basis of integrative approach. Scientific Bulletin of Flight Academy. Section: Pedagogical Sciences. 2020. Vol. 7. P. 166–172.*
11. Kononenko I. *Formation of professional competence of future specialists in philology during the end-to-end practice. Professional Education: Methodology, Theory and Technologies. 2020. Vol. 11. P. 82–95.*
12. Meshko H. M., Habrusieva N. V., Kryskov A. A. *Research of professional responsibility of students of technical specialties by means of information*

and communication technologies. Journal of Physics: Conference Series. 2021. Vol. 1840. doi:10.1088/1742-6596/1840/1/012058

13. *Rodríguez-Gómez S., Garde-Sánchez R., Arco-Castro M. L., López-Pérez M. V. Does the use of social media tools in classrooms increase student commitment to corporate social responsibility? Frontiers in Psychology. 2020. Vol. 11. P. 36–90.*
14. *Yakymovych T. D., Bilyk O. S., Kushpit U. V. Integrated approach to methods of preparation of teachers in conditions of mutual education. Балканско научно обозрение. 2019. № 2 (4). С. 73–75.*